

University of Groningen

Participatie van jeugdigen in besluiten binnen de jeugdhulp; samen werken aan verbetering van leefsituatie en ontwikkeling

Ten Brummelaar, Mijntje D.C.; López López, Mónica; Knorth, Erik J.

Published in:

Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Final author's version (accepted by publisher, after peer review)

Publication date:

2018

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Ten Brummelaar, M. D. C., López López, M., & Knorth, E. J. (2018). Participatie van jeugdigen in besluiten binnen de jeugdhulp; samen werken aan verbetering van leefsituatie en ontwikkeling. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 57(3-6), 126-135. [13].

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Participatie van jeugdigen in besluiten binnen de jeugdhulp: samen werken aan verbetering van leefsituatie en ontwikkeling

Mijntje D. C. ten Brummelaar, Mónica López López & Erik J. Knorth

Samenvatting

Het participeren van jeugdigen in beslissingen die gaan over hun leven en ontwikkeling wordt gezien als een kernaspect van hulpverlening. Het belang van jeugdparticipatie wordt eveneens onderstreept in (inter)nationale wet- en regelgeving. Om het samenspel van factoren in kaart te brengen dat invloed heeft op de participatie van jeugdigen in voor hen relevante besluitvorming, heeft Gal (2017) een ‘ecologisch model van participatie’ ontwikkeld. In dit model wordt onderscheid gemaakt tussen vooraf bepaalde voorwaarden (bijv. type beslissing), de context (bijv. het microsysteem), structurele uitkomsten (bijv. mate van participatie), en individuele uitkomsten (bijv. tevredenheid). Aan de hand van Gal’s model is de participatie van jeugdigen in besluiten binnen de Nederlandse jeugdhulp in kaart gebracht.

Daartoe hebben we een narratieve literatuurstudie uitgevoerd waarbij gebruik is gemaakt van wetenschappelijk publicaties die over dit thema in de periode 2010-2017 in Nederland verschenen zijn. Ons overzicht laat zien dat bepaalde aspecten van participatie binnen de jeugdhulp (zoals de macrocontext van ‘regelgeving’) relatief goed onderzocht zijn, terwijl dat bij andere aspecten (zoals de niet ‘zichtbare’ jeugdigen) niet het geval is. Daarnaast komt naar voren dat er een discrepantie kan bestaan tussen hoe participatie van jeugdigen door professionals ingezet resp. in beleid verwoord wordt, en hoe dit door jeugdigen zelf wordt ervaren.

Kernwoorden: participatie, jeugdhulp, ecologisch model van participatie

Inleiding

‘Toen ik begon, was het zo van, dat niemand echt naar mij luisterde, wat ik nou precies wou. Alles wat er gebeurde was al, stond al vast, werd bepaald door andere mensen. Toen kwam ik terecht bij een jeugdzorginstantie op een groep, en toen kwamen er mensen en die zeiden: “We hebben een jongerengroep die meepraat over hoe het nou in de instelling gaat.” Toen ik daar naartoe ging voelde ik me voor de eerste keer in die situatie begrepen [...]’ (Gabriël, RTL Late Night, 28 november 2017).

In 2017 stonden Fahima (16 jaar) en Gabriël (18 jaar) als eerste Nederlanders op de nominatielijst voor de prestigieuze ‘Internationale Kindervredesprijs’. Deze prijs wordt ieder jaar uitgereikt aan een jeugdige, een zogeheten *changemaker*, die zich inzet voor kinderrechten. Zowel Fahima als Gabriël zetten zich al geruime tijd in om de levensomstandigheden van jeugdigen¹ in de jeugdhulpverlening te verbeteren. Zo komt Fahima op voor kinderen en jongeren die te maken hebben met geweld en traumatische ervaringen en spant Gabriël zich in voor jeugdigen in jeugdhulpinstellingen. Fahima en Gabriël laten als *changemakers* zien hoe participatie van jeugdigen in de praktijk gebracht kan worden en welke positieve impact dit kan hebben op jeugdigen zelf, maar ook op hun omgeving.

Participatie van jeugdigen in besluitvorming wordt erkend in (inter)nationale wet- en regelgeving als zijnde van belang. Zo is het realiseren van het recht van jeugdigen om geïnformeerd te worden over zaken die hen aangaan, om daarover gehoord te worden, en om hun opvattingen gewicht te geven, een wettelijke verplichting voor alle Staten - waaronder Nederland - die het Verdrag voor de Rechten van het Kind (VRK) uit 1989 hebben geratificeerd (UN Comité voor de Rechten van het Kind, 2009, p.31). In de Nederlandse Jeugdwet (2015) wordt eveneens het belang onderkend van participatie en (mobilisatie van) eigen kracht van jeugdigen (en hun ouders) in beslissingen die hen aangaan binnen de jeugdhulp.

Het begrip participatie

Participatie is het (proces van) betrekken van jeugdigen bij beslissingen in de directe leefomgeving en/of in organisaties die invloed hebben op het leven van jeugdigen (Checkoway, 2011).

Participatie wordt gezien als een waarde die “... gestalte krijgt in dialoog met alle betrokkenen, in de context en in de situaties waarin zij zich bevinden. Participatie dient dus keer op keer opnieuw gedefinieerd te worden” (Dedding, Jurrius, Moonen, & Rutjes, 2013, p.15). Dit is terug te zien in de

¹ Wij verstaan wij onder ‘jeugdigen’ alle kinderen en jongeren in de leeftijd van 0 tot 23 jaar.

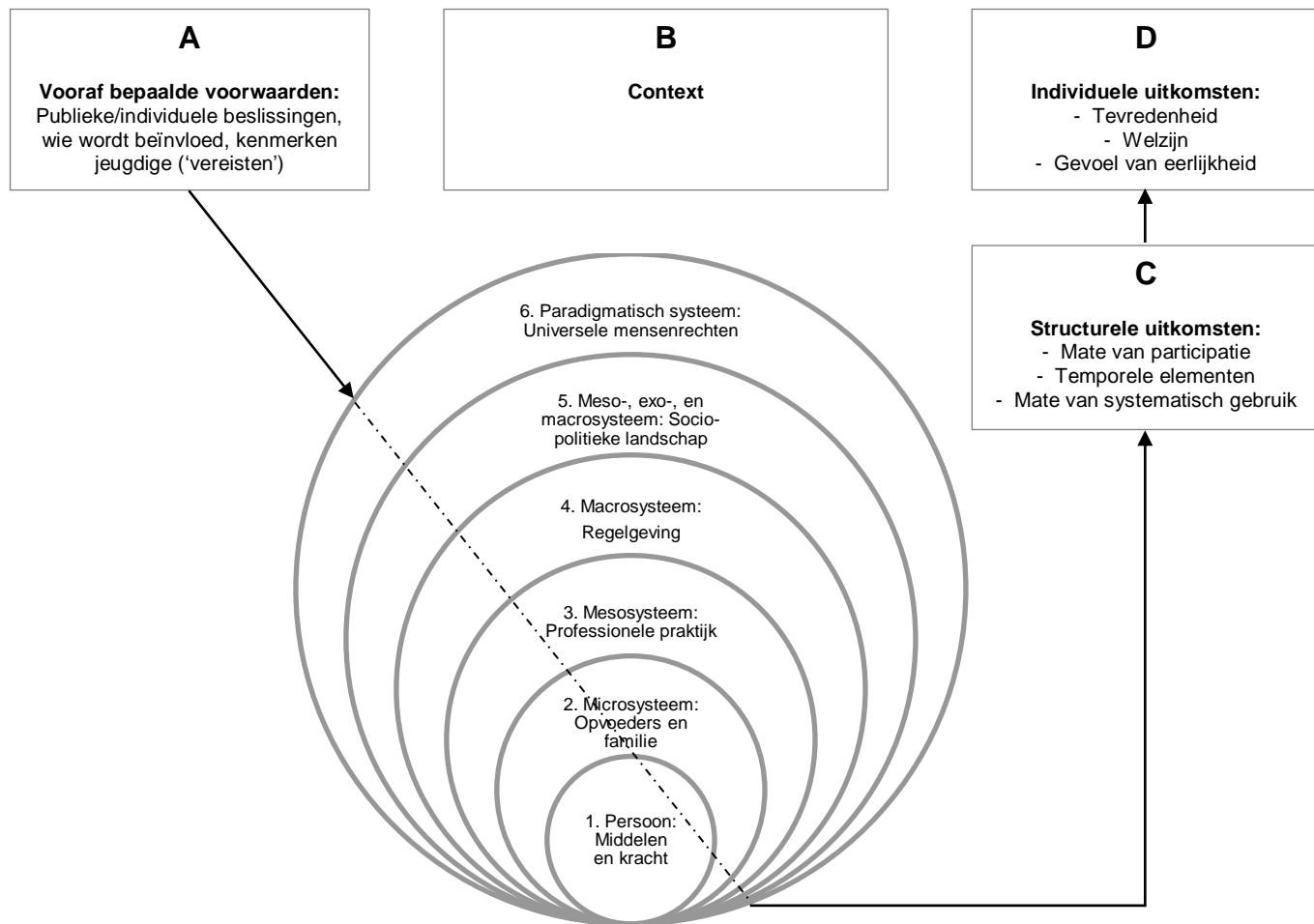
verscheidenheid aan participatie-definities, -modellen en -theorieën die in omloop zijn (Charles & Haines, 2014; Hart, 1992; Sinclair, 2004; Thomas, 2007). Zo kan participatie enerzijds uitgelegd worden in de context van ‘sociale relaties’, bijvoorbeeld in de interactie tussen jeugdigen en volwassenen gericht op inclusie en verbinding. Anderzijds kan participatie gezien worden in de context van ‘politieke relaties’, waarbij thema’s als macht, uitdaging en verandering centraal staan (Thomas, 2007).

Om als jeugdige op een zinvolle wijze te participeren in besluitvorming dienen interactieprocessen die jeugdigen aangaan met professionals *transparant, informatief, vrijwillig, respectvol, relevant, kindvriendelijk, inclusief* (discriminatie/uitsluiting van jeugdigen wordt tegengegaan), *ondersteund door training* (van professionals) en *veilig* te zijn. In het participatieproces is er aandacht voor eventuele *risico’s* (bijv. risico’s op geweld, exploitatie of negatieve consequenties zijn minimaal) en er wordt nadien *verantwoording* afgelegd (UN Comité voor de Rechten van het Kind, 2009). Een beslissing nemen in het belang van een jeugdige kan niet zonder de jeugdige daadwerkelijk gehoord te hebben (UN Comité voor de Rechten van het Kind, 2013).

Door de jaren heen is de focus op jeugdparticipatie toegenomen en is het begrip ‘participatie’ deel gaan uitmaken van zowel het publieke als wetenschappelijke discours (Gal, 2017). Het in de praktijk brengen van participatie is echter niet altijd even simpel gebleken. Zo laat onderzoek in verschillende sectoren van het jeugdwerk zien, dat jeugdigen lang niet altijd kunnen ‘meedoen’ in beslissingen die voor hen van belang zijn (Bessell, 2011; Leeson, 2007). Er lijken verschillende factoren een rol te spelen die het participatieproces van jeugdigen beïnvloeden. Deze factoren omvatten persoonlijke kenmerken van jeugdigen, de percepties van volwassenen, evenals relevante structuren op organisatorisch, lokaal en nationaal niveau (Gal, 2017; zie ook Horwath, Kalyva, & Spyru, 2012).

Ecologisch model van participatie

Ondanks de omvangrijke (wetenschappelijke) literatuur op het gebied van jeugdparticipatie ontbreekt het volgens Gal (2017) aan een brede theorie die het samenspel van factoren in kaart brengt dat invloed heeft op participatie van jeugdigen in voor hen relevante besluitvorming. Gal bespreekt een ecologisch model, gebaseerd op het werk van Bronfenbrenner (1986), voor het inzichtelijk maken van de mogelijkheden van jeugdigen om deel te nemen aan besluitvormingsprocessen. In dit model zijn verschillende aspecten van het concept ‘participatie’ geoperationaliseerd, waardoor vergelijkend onderzoek beter mogelijk is. Hoewel belangrijke delen van het model gebaseerd zijn op wetenschappelijke studies, roept Gal op tot verdere validering van haar model. Een grafische weergave is afgebeeld in Figuur 1.

Figuur 1. Het Ecologische Model van Participatie (Gal, 2017)

Volgens het model worden de vorm, mate en effectiviteit van het participatieproces van jeugdigen allereerst beïnvloed door, wat Gal aanduidt als: vooraf bepaalde voorwaarden (A). Het gaat hierbij om zaken zoals de aard van een te nemen besluit, de mensen die door het besluit worden ‘geraakt’ (bijv. publieke besluiten vs. individuele besluiten), en de individuele, statische kenmerken van een jeugdige (bijv. leeftijd of etnische achtergrond).

Daarnaast wordt het participatieproces bepaald door, wat Gal noemt: de context, inclusief de relatie tussen de verschillende ‘delen’ waaruit deze context is opgebouwd (B). Een eerste deel (kleinste cirkel in figuur 1) betreft de individuele jeugdige, in casu de psychologische bagage en (veer)kracht waarover hij of zij beschikt (bijv. vertrouwt de jeugdige de personen die besluiten nemen of in welke mate wil de jeugdige invloed hebben op een besluit). Deze dynamische persoonsfactoren kunnen in de tijd veranderen en hangen onder andere samen met de wijze waarop

een jeugdige voorbereid is op en betrokken wordt bij besluitvorming. De eerstvolgende cirkel of context betreft het microsysteem: de opvoeders en familie. De wijze waarop jeugdigen worden opgevoed en begeleid in een (pleeg)gezin legt een basis voor de manier waarop zij participatie ervaren en hoe zij hun ‘participatierechten’ kunnen uitoefenen. De participatie van jeugdigen kan vervolgens substantieel beïnvloed worden door professionele praktijken in het meso-systeem (de derde cirkel). De persoonlijke kwaliteiten, morele opvattingen en het vertrouwen van professionals in relatie tot participatie van jeugdigen hangen onder andere samen met hun training/educatie en hun ervaring met participatieve processen. Een volgend deel van de context dat van invloed is betreft de regelgeving (oftewel het macrosysteem); dit in de vorm van wetgeving, richtlijnen, beschikbare budgetten, faciliteiten, kwaliteitseisen, en training gericht op participatief werken. De hierop volgende cirkel in het model, het socio-politieke landschap, werkt in op het macro-, exo- (bijv. hoe opvoeders van jeugdigen behandeld worden door betrokken professionals en hun eigen sociale netwerk) en meso-systeem zoals hiervoor toegelicht. Zo zijn er tussen gemeenschappen en landen (grote) culturele verschillen in hoe er naar kinderen en de kindertijd wordt gekeken. De laatste, meeste ruime cirkel omvat - wat Gal noemt - het paradigmatisch systeem. Het gaat hierbij in het bijzonder om (universeel onderschreven) mensenrechten.

In het model worden twee soorten ‘uitkomsten’ van participatie onderscheiden: structurele en individuele uitkomsten. Structurele uitkomsten (C) betreffen de mate van participatie die jeugdigen feitelijk uitoefenen in besluitvorming, met inbegrip van het temporele aspect (eenmalig of doorlopend) en het aspect van systematische toepassing (zijn er juridische structuren die jeugdparticipatie stimuleren en/of vereisen). Individuele uitkomsten (D) hebben betrekking op de psychosociale staat van de jeugdige. Deze zijn bijvoorbeeld af te lezen aan indicatoren als een gevoel van eerlijkheid, tevredenheid, en welzijn bij de jeugdige.

Doelstelling

Het doel van dit artikel is om aan de hand van het model van Gal een overzicht te bieden van de huidige kennis op het gebied van jeugdparticipatie binnen de jeugdhulp in Nederland². Om dit te realiseren is met behulp van een narratieve literatuurstudie naar recent onderzoek (periode 2010-2017) ten aanzien van de bestaande praktijk van jeugdparticipatie in Nederland gezocht. De vraag daarbij luidde in welke mate in de jeugdhulp sprake is van participatie van jeugdigen bij beslissingen die impact hebben voor hun leefsituatie en (kansen voor) ontwikkeling.

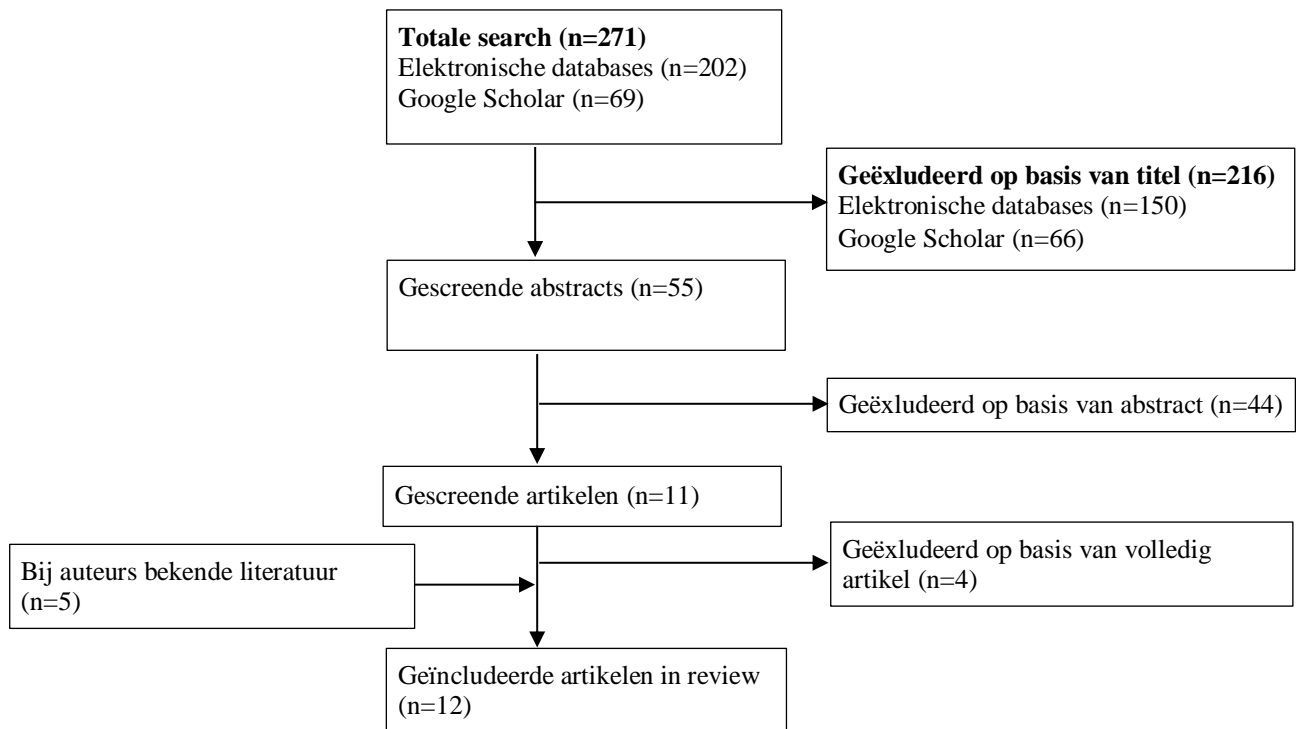
² We hebben geen studies geïnccludeerd van de BES eilanden.

Narratieve literatuurstudie

In onze narratieve literatuurstudie is gebruik gemaakt van wetenschappelijke publicaties en rapporten, die over dit thema in de periode 2010-2017 in Nederland verschenen zijn. We hebben zowel studies gevonden via elektronische databases (PsycINFO, ERIC, SocIndex, MEDLINE, Academic Search Premier), via Google Scholar (trefwoorden ‘jeugdparticipatie jeugdhulp’) alsook in ons eigen archief. We hebben de volgende zoektermen met elkaar gecombineerd:

- Participation OR shared decision making OR involvement OR engagement OR children right*
- Young people OR youth OR child* OR Young adult
- Youth care OR child protection OR child welfare or residential care or inpatient care or outpatient care or foster care or group home* or psychological care or juvenile justice
- The Netherlands OR Holland OR Dutch.

We realiseren ons dat het thema ‘participatie’ en aanverwante concepten in veel verschillende bronnen genoemd worden. We hebben ervoor gekozen om alleen die artikelen en rapporten te includeren, die volledig gericht zijn op het thema ‘participatie van jeugdigen (0-23 jaar) binnen de jeugdhulp’ in Nederland. We hebben studies geïncludeerd die zich richten op alle vormen van jeugdhulp (dus ook het juridisch traject voorafgaand aan eventueel geboden jeugdhulp en het jeugdstrafrecht). Daarnaast omvat onze literatuurstudie zowel Engelstalige als Nederlandstalige publicaties waarin de hulpverleningspraktijk en/of het beleid binnen de jeugdhulp aan de orde zijn. Onderzoek waarover wordt gerapporteerd in mastertheses is niet meegenomen. Studies gericht op participatie van jeugdigen in het onderwijs of in de zorg voor mensen met een (ernstige) verstandelijke beperking, op participatie van ouders of gezinnen, op participatie in medische besluitvorming, alsook studies die vallen onder de ‘Participatiewet’ hebben wij niet meegenomen, ondanks het feit dat zij soms enige overlap zouden kunnen vertonen met het door ons afgebakende terrein van de jeugdhulp. In figuur 2 is de selectieprocedure van publicaties schematisch weergegeven. Zoals te zien resulteerde de search in twaalf artikelen die aan de inclusiecriteria voldeden.

Figuur 2. Schematische weergave van selectieprocedure.

Resultaten

De resultaten worden aan de hand van het eerder geschetste model van Gal gepresenteerd. Geen van de gevonden studies gaat specifiek in op participatie van jeugdigen binnen de gezins- en familiecontext (microsysteem). Hierdoor ontbreekt het microsysteem in onze resultatensectie.

Vooraf bepaalde voorwaarden

Verscheidende studies laten zien dat de *leeftijd* van een jeugdige een rol kan spelen in het participatieproces, waarbij er minder aandacht is voor het participatieproces bij jongere kinderen (<12 jaar) (Bouma, Grietens, Knorth, & López López, 2017; Bruning, Rap, & Verkroost, 2016; Mak, Gilsing, & Wróblewska, 2016; Van Bijleveld, Dedding, & Bunders-Aelen, 2014). Wanneer we kijken naar de ‘aard van het besluit’ blijkt dat er een verschil is in hoe participatie juridisch wordt vormgegeven in *vrijwillige en gedwongen kader*; binnen het gedwongen kader zijn de mogelijkheden om te participeren veel meer bij wet geregeld dan binnen het vrijwillig kader, waar de invulling van participatie veel meer aan gemeenten wordt overgelaten (Bruning et al., 2016). Tegelijk lijkt er juist binnen het gedwongen kader een spanningsveld te zijn tussen participatie en de ‘dwang’ die deze zorg omgeeft (Van Nijnatten & Stevens, 2012). Opvallend hierin is dat binnen

de jeugdbescherming een soortgelijk spanningsveld te zien is, maar dan tussen participatie en ‘bescherming’ van jeugdigen (Bouma et al., 2017). Volgens Rap (2013) heeft de setting waarin een besluit genomen wordt - in haar onderzoek een jeugdstrafrechtzitting - een belangrijke invloed op de mate waarin jeugdigen kunnen participeren. Een vertrouwelijke en informele setting lijkt het participatieproces te faciliteren (zie ook Van Nijnatten & Jongen, 2011).

Context

Persoon: middelen en kracht. Jeugdigen willen graag gehoord worden, informatie ontvangen over besluiten en serieus genomen worden (Jager et al., 2014; Kinderombudsman, 2016; Rap, 2013; Ten Brummelaar, 2016; Van Bijleveld et al., 2014; Van Nijnatten & Jongen, 2011; Van Nijnatten & Stevens, 2012). Dit geldt niet alleen voor jeugdigen die te maken hebben met beslissingen in de jeugdbescherming en jeugdhulp, maar ook voor jeugdigen die te maken hebben met het jeugdstrafrecht. Onderzoek van Van Nijnatten en Stevens (2012) laat zien dat jeugdigen in gesprekken met hun jeugdreclasseerder graag behandeld willen worden als mensen met ‘agency’ (eigen kracht/autonomie), als volwaardige gesprekspartners, en als personen die behoefte hebben aan informatie en die willen discussiëren, onderhandelen en compromissen willen sluiten (p.495).

Professionele praktijk. Professionals spelen een belangrijke rol in het participatieproces van jeugdigen. Echter, zij lijken soms moeite te hebben om jeugdigen op een betekenisvolle wijze te betrekken bij hulp (Van Bijleveld et al., 2014; Van Nijnatten & Jongen, 2011; Van Nijnatten & Stevens, 2012). Daarnaast komt uit onderzoek van Van Bijleveld en collega’s (2014) naar voren dat professionals soms een andere definitie van jeugdparticipatie hanteren dan jeugdigen. Zo zien casemanagers het belang van participatie in, maar zij gebruiken participatie met name als een middel om jeugdigen te laten meewerken (Van Bijleveld et al., 2014). Onderzoek van Van Nijnatten en Jongen (2011) laat zien dat professionals in scheidingszaken meer gericht zijn op het ‘halen van informatie’ dan op het bieden van informatie aan jeugdigen over procedures en gebeurtenissen.

Regelgeving. Onderzoek van Bouma et al. (2017) laat zien dat er in de Jeugdwet en het beleid van jeugdbeschermingsorganisaties (zoals Veilig Thuis [VT] en de Raad voor de Kinderbescherming [RvdK]) aandacht is voor ‘eigen kracht’ en eigen verantwoordelijkheid van jeugdigen en hun opvoeders. De auteurs stellen dat jeugdparticipatie “een belangrijk uitgangspunt is in het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid” (p.20). Wel verschillen beleidsstukken (en instellingen in de jeugdbeschermingsketen) in hoe uitvoerig ze ingaan op participatie van jeugdigen, waarbij specifieke richtlijnen voor het betrekken van jeugdigen ontbreken. Volgens Bruning et al. (2016) geeft de Jeugdwet veel vrijheid bij het inrichten van jeugdhulp, wat kan leiden tot grote verschillen tussen gemeenten. Uit onderzoek van Mak et al. (2016) komt naar voren dat gemeenten

momenteel meer besef hebben van het ‘belang’ van jeugdparticipatie dan in de voorgaande jaren. Het aantal gemeenten dat jeugdigen betreft bij de totstandkoming, uitvoering en evaluatie van jeugdhulp in 2016 is gestegen naar 52% ten opzichte van 13% in 2012 (Mak et al., 2016; Van der Gaag et al., 2013).

Socio-politieke landschap. Volgens Bijleveld en collega's (2014) wordt participatie niet of nauwelijks besproken op de werkvloer van organisaties voor jeugdbescherming. Binnen deze context lijkt de focus met name te liggen op bescherming van jeugdigen waarbij participatie en hen beschouwen als een ‘goed geïnformeerde sociale actor’ op een tweede plek komen. Opvallend is dat uit onderzoek van Bouma et al. (2017) juist naar voren komt dat in het beleid van VT en de RvdK het belang van participatie onderstreept wordt. Zo stellen de auteurs dat binnen deze organisaties participatie en bescherming niet “... met elkaar op gespannen voet (staan), maar participatie van kinderen juist een voorwaarde (is) om daadwerkelijk recht te kunnen doen aan andere kinderrechten” (p.20). De auteurs concluderen wel dat in de meeste beleidsstukken binnen de jeugdbescherming veelal gefocust wordt op de beginfase van de keten: “Er lijkt daarmee geen eenduidig beleid voor de gehele keten van jeugdbescherming, van signaleren tot en met hulpverlening en monitoren, te zijn” (p.21).

Universele mensenrechten. Verschillende auteurs halen het Kinderrechtenverdrag aan als kader voor wet- en regelgeving, ook in relatie tot participatie van jeugdigen in de jeugdhulp (bijv. Bouma et al., 2017; Bruning et al., 2016).

Structurele uitkomsten

Mate van participatie. Uit het onderzoek van Mak et al. (2016) komt naar voren dat gemeenten, in vergelijking met voorgaande jaren, jeugdigen meer betrekken op de hoogste niveaus van participatie: het daadwerkelijk invloed geven aan jeugdigen. Deze hoogste niveaus (inspraak, stimuleren eigen initiatief) worden bijna even vaak ingezet als de ‘lagere’ vormen van inspraak (informer, raadplegen).

Temporeel aspect. Uit de analyse van Bouma et al. (2017) komt naar voren dat niet alle aspecten van informeren, horen en betrekken ingebed zijn in het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid (zie ook Van Nijnatten & Jongen, 2011). Hierbij wordt onder andere het recht om te participeren in besluitvorming niet specifiek beschreven in het beleid, ontbreekt het aan concrete richtlijnen hoe professionals ‘echt’ een dialoog kunnen voeren met jeugdigen, en zijn er geen richtlijnen hoe de visie van jeugdigen meegewogen moet worden in het besluitvormingsproces. Wel is in een aantal beleidsstukken terug te vinden dat van belang is om jeugdigen gedurende het *gehele* jeugdbeschermingsproces te betrekken (zie ook: Bruning et al., 2016; Mak et al. 2016).

Individuele uitkomsten

Wanneer we kijken naar individuele uitkomsten blijkt dat jeugdigen niet altijd het idee hebben dat er ‘iets met hun mening’ gedaan wordt (Ten Brummelaar, 2016; Van Bijleveld et al., 2014; Kinderombudsman, 2016). Uit onderzoek van de Kinderombudsman (2016) blijkt dat meer dan de helft van de jeugdigen die te maken hebben (gehad) met jeugdhulp, niet tevreden is met de inspraak die zij krijgen bij het bepalen van hoe de hulpverlening of zorg eruit zal zien. Jeugdigen die wel op een betekenisvolle wijze participeren, geven aan zich serieus genomen voelen en de aandacht te waarderen voor de oplossingen die ze zelf aandragen (Kinderombudsman, 2016). Uit onderzoek van Jager et al. (2014; 2016) blijkt dat wanneer jeugdigen belang hechten aan *gezamenlijke besluitvorming* maar dit niet ervaren in de hulp die zij krijgen, zij minder probleeminzicht vertonen en minder reductie van psychosociale problemen laten zien. De auteurs benadrukken dat het van belang is dat professionals in de manier van communiceren rekening houden met de communicatievoorkeuren van de individuele cliënt (zie ook Van Nijnatten & Jongen, 2011). Een professional die oprechte interesse toont, de jeugdige gelooft, uitleg geeft over beslissingen (ook als deze niet aansluiten bij de wensen van de jeugdige), contact houdt gedurende het hele proces van hulpverlening (en niet incidenteel), en de jeugdige raadpleegt voordat beslissingen genomen worden, vergroot de kans aanzienlijk bij jeugdigen dat zij het gevoel hebben dat er naar hen geluisterd wordt (Van Bijleveld et al., 2014).

Conclusie: Waar staan we en wat is nodig?

Door de jaren heen is er in de Nederlandse jeugdhulpverlening steeds meer aandacht gekomen voor participatie van jeugdigen in beslissingen die hen aangaan. Participatie wordt gezien als een kernaspect in het hulptraject van jeugdigen en in (inter)nationale wet- en regelgeving wordt dit belang onderstreept. Ook in Nederland is participatie onderdeel geworden van het publieke en wetenschappelijke discours. Echter, veel van de kennis over dit thema lijkt gefragmenteerd. De theorie van Gal (2017) die we introduceerden biedt belangrijke aanknopingspunten om het samenspel van factoren in kaart te brengen dat invloed heeft op participatie van jeugdigen in voor hen relevante besluitvorming.

Ons overzicht van recent Nederlands onderzoek laat zien dat bepaalde aspecten van participatie binnen de jeugdhulp relatief goed onderzocht zijn (zoals de macrocontext van ‘regelgeving’), terwijl andere aspecten nog meer aandacht vragen (zoals participatie van de niet ‘zichtbare’ jeugdigen – zoals minderjarigen die gevlucht zijn – alsmede de wisselwerking tussen jeugdige en de microcontext van opvoeders). Daarnaast lijkt er soms een discrepantie te bestaan tussen hoe participatie van jeugdigen wordt ingezet door professionals en in beleid wordt verwoord, en hoe dit

door jeugdigen zelf wordt ervaren (niet altijd als even zinvol). Verder onderzoek hiernaar is aanbevolen.

Onderzoek en praktijk staan echter niet stil. Verschillende gemeenten en jeugdhulpinstellingen gaan steeds bewuster om met het thema ‘jeugdparticipatie’, al dan niet gekoppeld aan besluitvorming. Zo doet de Universiteit Leiden momenteel onderzoek naar hoe participatie in het hulpverleningstraject daadwerkelijk wordt ingezet (Bruning et al., 2016). Daarnaast komt er ook steeds meer aandacht voor de participatie van jeugdigen in het onderzoek naar hun eigen leefsituatie en ontwikkeling (zie o.a. Jurrius, 2012; Sarti, 2017). Zo wordt er in de evaluatie van de Jeugdwet aandacht besteed aan de ervaringen van cliënten (zowel ouders en jeugd).³ En één van de speerpunten van het instituut Kinderombudsman is een focus op het perspectief van jeugdigen in al hun rapportages.

Er zijn wel enkele kanttekeningen te plaatsen bij ons overzicht. Zo hebben wij zowel (wetenschappelijke) publicaties geïnccludeerd die ingaan op de hulpverleningspraktijk als publicaties die ingaan op het beleid binnen de jeugdhulp. Het eerste type bronnen laat zien hoe het er feitelijk aan toegaat in de jeugdhulp; het tweede type bronnen welke opvattingen hierover bestaan. Dit verschil is aangegeven. Duidelijk is dat het tweede type bronnen minder zeggingskracht heeft ten aanzien van de alledaagse praktijkbeoefening. Daarnaast hebben wij studies geïnccludeerd die gebruik maken van een kwalitatieve en/of kwantitatieve methodologie. Deze verschillende vormen van onderzoek zijn niet altijd een-op-een te vergelijken. Eveneens realiseren wij ons dat de jeugdhulppraktijk breed is. In vervolgonderzoek zou onze suggestie zijn te differentiëren naar verschillende vormen van hulp. Voorts kan het zijn dat wij studies hebben gemist die een andere definitie van jeugdparticipatie hanteren dan wij hebben gedaan. Ten slotte is er sinds 2015 door de transitie wel een en ander veranderd binnen de jeugdhulp. Dit betekent dat bronnen van voor 2015 niet altijd te vergelijken zijn met bronnen van na de transitie, wat maakt dat onze resultaten met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd dienen te worden.

Wanneer we terugkeren bij de *changemakers* Fahima en Gabriël, dan zien we dat beide jeugdigen een loopbaan in de politiek ambiëren om zo echt aan verandering bij te kunnen dragen: “Ik kan nu bijvoorbeeld mijn verhaal vertellen, en ik kan mensen bewust maken, maar het is wel zo dat het de politici zijn, of de professionals, die echt de keuzes maken [...]” (Fahima, RTL Late Night, 28 november 2017). Participatie van jeugdigen faciliteren betekent voor professionals: samenwerken met jeugdigen en ouders, en samenwerken met elkaar. Het betekent ook: jeugdigen keuzes *durven* laten maken. Het vereist een bereidheid om aannames over de (beperkte) capaciteiten van jeugdigen aan te vechten, en om de ontwikkeling van een

³ De evaluatie wordt uitgevoerd door een consortium bestaande uit NIVEL, Universiteit Leiden, SCP, NJi, Stichting Alexander en drie academische werkplaatsen.

(hulpverlenings)omgeving te stimuleren waarin kinderen hun capaciteiten kunnen opbouwen en demonstreren. Verschillende juridische, politieke, economische en sociale en culturele barrières die de mogelijkheid voor jeugdigen om gehoord te worden beperken, dienen hierbij weggenomen te worden (cf. General Comment no. 12, 2009, p. 31).

Geraadpleegde literatuur

- Bessell, S. (2011). Participation in decision-making in out-of-home care in Australia: What do young people say? *Children and Youth Services Review*, 33(4), 496-501.
doi:10.1016/j.childyouth.2010.05.006
- Bouma, H., Grietens, H., Knorth, E.J., & López López, M. (2017). *Betekenisvolle participatie van kinderen in de jeugdbescherming. Inzicht in het concept en de verankering in het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22(6), 723-742.
- Bruning, M., Rap, S., & Verkroost, D. (2016). *Kansen en momenten voor participatie in het jeugdhulptraject. Eerste deel van een onderzoek naar de participatie van kinderen in de jeugdhulpverlening*. Leiden: Universiteit Leiden, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Instituut voor Privaatrecht, Afdeling Jeugdrecht.
- Charles, A., & Haines, K. (2014). Measuring young people's participation in decision making: What young people say. *International Journal of Children's Rights*, 22(3), 641-659.
doi:10.1163/15718182-55680022
- Checkoway, B. (2011). What is youth participation? *Children and Youth Services Review*, 33, 340-345. doi:10.1016/j.childyouth.2010.09.017
- Convention on the Rights of the Child* (1989). Beschikbaar op:
<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>
- Dedding, C., Jurrius, K., Moonen, X., & Rutjes, L. (Red.) (2013). *Kinderen en jongeren actief in wetenschappelijk onderzoek. Ethiek, methoden en resultaten van onderzoek met en door jeugd*. Houten: LannooCampus.
- Gal, T. (2017). An ecological model of child and youth participation. *Children and Youth Services Review*, 79, 57-64. doi:10.1016/j.childyouth.2017.05.029
- Hart, R.A. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. Innocenti Essays, no.4. Florence: Unicef.
- Horwath, J., Kalyva, E., & Spyru, S. (2012). "I want my experiences to make a difference". Promoting participation in policy-making and service development by young people who have

- experienced violence. *Children and Youth Services Review*, 34, 155-162.
doi:10.1016/j.chilyouth.2011.09.012
- Jager, M., Reijneveld, S.A., Almansa, J., Metselaar, J., Knorth, E.J., & De Winter, A. (2016). Less reduction of psychosocial problems among adolescents with unmet communication needs. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 26, 403-412. doi:10.1007/s00787-016-0901-y
- Jager, M., Reijneveld, S.A., Metselaar, J., Knorth, E.J., & De Winter, A. F. (2014). Discrepancies between adolescents' attributed relevance and experiences regarding communication are associated with poorer client participation and learning processes in psychosocial care. *Patient Education and Counseling*, 97, 332-338. doi:10.1016/j.pec.2014.08.020
- Jurrius, K. H. M. (2012). *Uit de spagaat! Naar een kwaliteitsraamwerk voor participatief jongeren onderzoek* (proefschrift). Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Kinderombudsman (2016). *Mijn belang voorop? Ontwikkelingen in de jeugdhulp in 2016*. Den Haag: Kinderombudsman.
- Leeson, C. (2007). My life in care: Experiences of non-participation in decision-making processes. *Child and Family Social Work*, 12(3), 268-277. doi:10.1111/j.1365-2206.2007.00499.x
- Mak, J., Gilsing, R., & Wróblewska, A. (2016). *De staat van jeugdparticipatie in Nederland. Resultaten online enquête 122 gemeenten en overzicht van goede voorbeeldpraktijken*. Utrecht: Verweij-Jonker Instituut.
- Sarti, A. (2017). *Child participation in a context of poverty in a wealthy Western nation: Understanding and enhancing children's lives and well-being*. Proefschrift. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Rap, S.E. (2013). *The participation of juvenile defendants in the youth court*. Proefschrift. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Sinclair, R. (2004). Participation in practice: Making it meaningful, effective and sustainable. *Children and Society*, 18(2), 106-118. doi:10.1002/chi.817
- Ten Brummelaar, M.D.C. (2016). *Space between the borders? The participation of young people in decision-making during their stay in secure residential care*. Proefschrift. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Thomas, N. (2007). Towards a theory of children's participation. *International Journal of Children's Rights*, 15(2), 199-218. doi:10.1163/092755607X206489
- UN Committee on the Rights of the Child (2009). *General Comment No. 12: The right of the child to be heard*, 20 July 2009, CRC/C/GC/12, beschikbaar op:
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>

- UN Committee on the Rights of the Child (2013). *General Comment No. 14: On the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, 29 May 2013, CRC/C/GC/14, beschikbaar op: <http://www.crin.org/docs/GC.14.pdf>.
- Van Bijleveld, G.G., Dedding, C.W.M., & Bunders-Aelen, J.F.G. (2014). Seeing eye to eye or not? Young people's and child protection workers' perspectives on children's participation within the Dutch child protection and welfare services. *Children and Youth Services Review*, 47, 253-259. doi:10.1016/j.childyouth.2014.09.018
- Van der Gaag, R., Gilsing, R., & Mak, J. (2013). *Participatie in zicht: Gemeenten, jeugdigen, ouders en jeugdzorgcliënten in de transitie jeugdzorg*. Utrecht: Verweij-Jonker Instituut.
- Van Nijnatten, C.H.C.J., & Jongen, E. (2011). Professional conversations with children in divorce-related child welfare inquiries. *Childhood*, 18(4), 540-555. doi:10.1177/0907568211398157
- Van Nijnatten, C.H.C.J., & Stevens, G. (2012). Juvenile participation in conversations with probation officers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 56(3), 483-499. doi:10.1177/0306624X11399872